

PRAVNA DRŽAVA: PRIROČNIK

PРАВНА DRŽAVA, DEMOKRACIJA, ČLOVEKOVE PRAVICE

Trije stebri Sveta Evrope – pravna država, demokracija in človekove pravice – so med sabo tesno povezani in neločljivi.

- ▶ Demokracija zagotavlja, da so državljani vključeni v javno odločanje.
- ▶ Človekove pravice ščitijo posameznika pred samovoljnim in pretiranim poseganjem v njegove svoboščine ter zagotavljajo spoštovanje človekovega dostojanstva.
- ▶ Načelo pravne države zagotavlja, da je izvrševanje javne oblasti urejeno in nadzorovano.

Pravna država spodbuja demokracijo, saj uvaja odgovornost oseb z javnimi pooblastili. S pomočjo neodvisnega in nepristranskega sodnega sistema varuje človekove pravice ter ščiti manjšine pred samovoljnim vladanjem večine.

Zakaj je to bistvenega pomena?

Država brez jasnih pravil je nagnjena k nestabilnosti in samovolji.

Pravna država ščiti temeljne svoboščine vseh. Je temelj sodobnih demokracij.

Pet načel, na katerih temelji pravna država:

- ▶ **Zakonitost** – zakoni veljajo za vse in omejujejo moč.
- ▶ **Pravna varnost** – zakoni so jasni, dostopni in predvidljivi.
- ▶ **Preprečevanje Zlorabe Moči** – izvajanje ustreznih kontrol, da se prepreči samovoljno ravnanje.
- ▶ **Enakost pred zakonom in nediskriminacija** – zakoni ščitijo vse in se uporabljajo enako, diskriminacija pa je prepovedana.
- ▶ **Dostop do neodvisnega in nepristranskega sodstva** – vsakdo lahko brani svoje pravice pred sodiščem.

Ilustracije »Gospa Pravica« malteške umetnice Nadine Theuma

ZAKONITOST

Zakoni veljajo za vse in omejujejo moč.

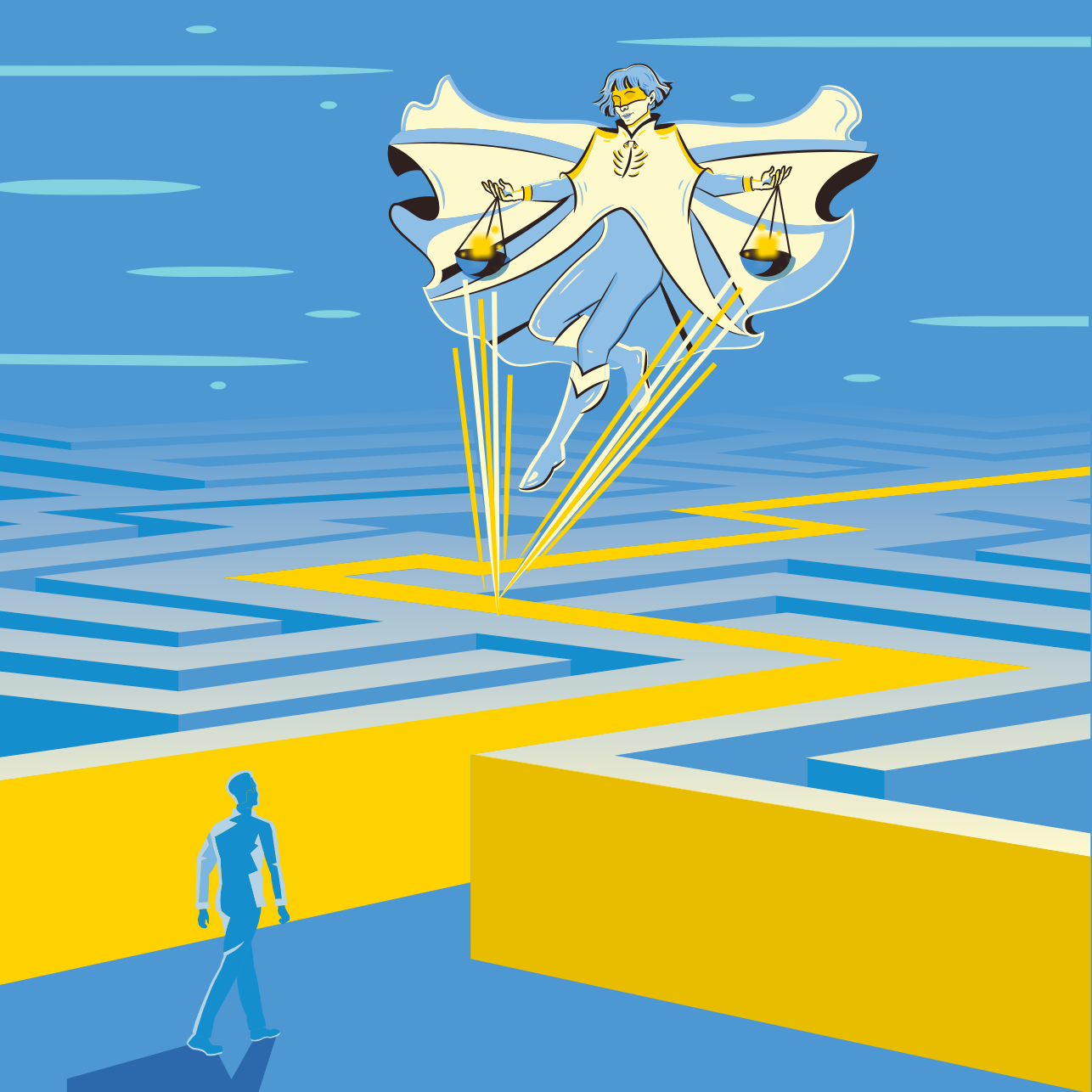
V pravni državi je ravnanje organov oblasti in državljanov urejeno z demokratično sprejeto zakonodajo. Izvršilna oblast ne more izvajati svojih pooblastil in vsiljevati svoje volje brez omejitev ali nadzora.

Ključna načela

- ▶ Vse odločitve morajo biti sprejete v skladu z zakonom.
- ▶ Zakoni morajo biti sprejeti v skladu z jasnim in preglednim demokratičnim postopkom.
- ▶ Nadzor odločitev javnih organov mora opraviti neodvisno sodstvo. Vlada si ne more podeliti novih pooblastil, ne da bi upoštevala pravila, določena v ustavi.
- ▶ Mednarodne konvencije in pogodbe ter odločitve mednarodnih sodišč je treba uporabljati in spoštovati.
- ▶ Zakone je treba učinkovito izvajati.

Zakaj je to bistvenega pomena?

Če izvrševanje oblasti ne bi bilo omejeno z zakonom, bi to odprlo možnosti za zlorabo. Na primer, vlada bi lahko omejila svoboščine po lastni presoji. Jasnost in spoštovanje demokratično sprejete zakonodaje sta jamstvo za pravičnost in enakost za vse.

PRAVNA VARNOST

Zakoni so jasni, dostopni in predvidljivi.

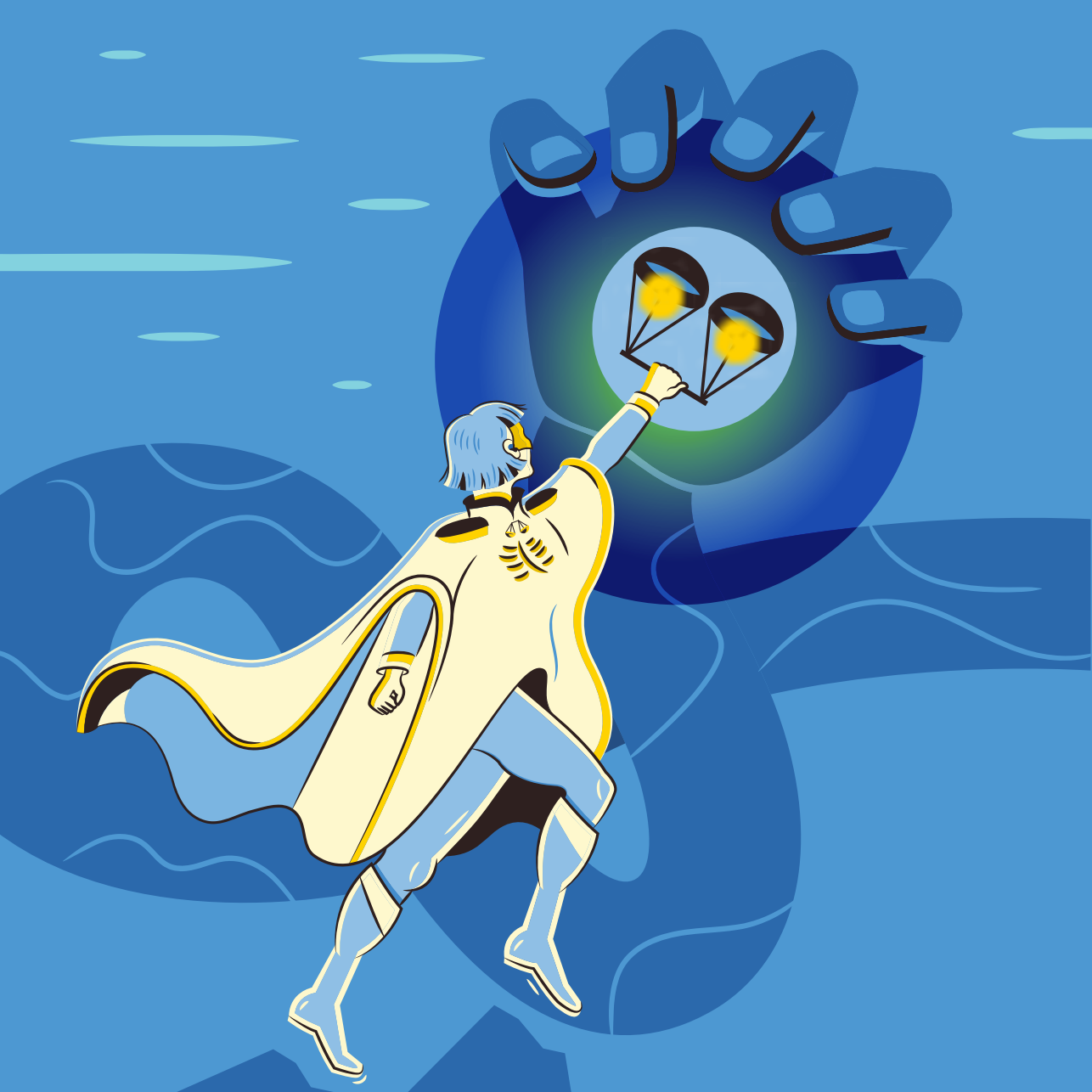
Pravna varnost zagotavlja, da so zakoni jasni, dostopni in predvidljivi ter se ne uporabljajo retroaktivno. Tako vsakdo vnaprej pozna svoje pravice in obveznosti.

Ključna načela

- ▶ Zakoni in sodne odločbe morajo biti lahko dostopni in razumljivi.
- ▶ Zakoni se ne smejo spreminjati na nepredvidljiv način in morajo biti dosledni.
- ▶ Oseba ne more biti obsojena za dejanje, ki v času, ko je bilo storjeno, ni bilo kaznivo dejanje.

Zakaj je to bistvenega pomena?

Da lahko posamezniki ravnajo neobremenjeno, morajo poznati svoje pravice in obveznosti. Nejasni ali hitro spreminjajoči se zakoni ustvarjajo negotovost in nestabilnost ter posameznike izpostavljajo nepredvidljivim sankcijam.

PREPREČEVANJE ZLORABE POOBLASTIL

Izvajanje ustreznih kontrol, da se prepreči samovoljno ravnanje.

Moč, ki je brez omejitev in nadzora, vodi v nepravičnost. Med nevarnosti absolutne moči spadajo samovoljne odločitve, korupcija in politična represija. Na primer, izvajanje pretiranega nadzora brez dovoljenja sodišča ali spremljanja lahko vodi do kršitev človekovih pravic.

Ključna načela

- ▶ Delitev oblasti: oblast ne sme biti skoncentrirana v rokah enega samega organa.
- ▶ Obveznost obrazložitve: javne odločitve morajo biti utemeljene in pojasnjene.
- ▶ Sodni nadzor: vse javne odločitve je mogoče izpodbijati pred neodvisnimi in nepristranskimi sodišči.

Zakaj je to bistvenega pomena?

Brez nadzora bi vlada lahko sprejemala samovoljne odločitve, cenzurirala svoje nasprotnike ali celo odpravila temeljne svoboščine. Pravna država vzpostavlja zaščitne ukrepe za preprečevanje takšnih zlorab.

ENAKOST PRED ZAKONOM IN NEDISKRIMINACIJA

Zakoni ščitijo vse in se uporabljajo enako, diskriminacija pa je prepovedana.

Načelo pravne države zahteva, da imajo vsi enake pravice in dolžnosti, določene z zakonom, in da ne smejo obstajati neupravičene razlike v načinu, kako se jih obravnava.

Pomen enakosti pred zakonom

- ▶ Med ljudmi se ne sme delati nobenih neupravičenih razlik, niti v zakonu niti pri njegovi uporabi.
- ▶ Zagotovljena mora biti zaščita pred vsemi oblikami diskriminacije.
- ▶ Za vse morajo biti zagotovljene enake pravice in dolžnosti.
- ▶ Vsakdo, ki je žrtev diskriminacije, mora imeti možnost, da se brani.

Ključni napredek – primer volilne pravice žensk

Pozna podelitev volilne pravice ženskam v Evropi je primer zgodovinske diskriminacije. Finska je bila prva evropska država, ki je ženskam podelila volilno pravico, in sicer leta 1906. Po letu 1918 je bila razširjena v večini drugih evropskih držav, v celotni Evropi pa je postala univerzalna šele leta 1984. Danes pravna država ne štiti le volilne pravice žensk, temveč tudi zagotavlja in spodbuja njihovo aktivno udeležbo v političnem življenju brez diskriminacije.

DOSTOP DO NEODVISNEGA IN NEPRISTRANSKEGA SODSTVA

Vsakdo lahko brani svoje pravice pred sodiščem.

Dostop do neodvisnega in nepristranskega sodišča omogoča ljudem, da branijo svoje pravice. Na primer, Evropsko sodišče za človekove pravice je odločilo, da so nezmožnost izpodbijanja odpovedi delovnega razmerja, odvzem lastnine ali preprečevanje stikov z otroki pred sodiščem kršitve pravic tožečih strank. Hitro in dostopno sodstvo je bistveno za zagotavljanje enakih pravic.

Ključna načela

- ▶ Vsakdo ima pravico, da zadevo predloži sodišču, in je upravičen do poštenega sojenja pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem.
- ▶ Sodbe so dostopne in jasno obrazložene.
- ▶ Pravno svetovanje in pravna pomoč sta na voljo tistim, ki ju potrebujejo.
- ▶ Postopki so razmeroma hitri in poceni.
- ▶ Sodne odločbe se izvršujejo.

Zakaj je to bistvenega pomena?

Brez dostopa do sodišč državljani, ki so bili oškodovani, ne bi mogli uveljavljati svojih pravic. Država mora zagotoviti neodvisna sodišča in sodni sistem, ki je dostopen vsem.

PAX EVAN
TIBI GELI
MARCI STA
GENITIVS

PRAVNA DRŽAVA V PRAKSI

Vloga Beneške komisije Sveta Evrope

Beneška komisija je pomagala svojim državam članicam pri oblikovanju ustavnih sistemov, ki zagotavljajo potrebno raven izvajanja načel pravne države. Komisija je pripravila tudi orodje – seznam meril za pravno državo –, s katerim se ocenjuje raven izvajanja načel pravne države v posamezni državi.

Seznam meril za pravno državo Beneške komisije

Seznam meril za pravno državo iz leta 2016 predstavlja temeljna načela pravne države – zakonitost, pravna varnost, preprečevanje zlorabe moči, dostop do sodišč, enakost in nediskriminacija – v obliki meril z natančnimi parametri in ustreznimi viri.

Z uporabo seznama meril lahko vlada, parlament, civilna družba, državljani in mednarodne organizacije ocenijo, v kolikšni meri se v določeni državi spoštujejo načela pravne države. Seznam tako omogoča ugotavljanje pomanjkljivosti in vrzeli, ki zahtevajo ukrepanje države. Beneška komisija je podala številna priporočila, kako odpraviti te pomanjkljivosti in vrzeli.

Kdo smo?

Beneška komisija „za demokracijo skozi pravo“ je posvetovalni organ za ustavno pravo pri Svetu Evrope, ki ga sestavljajo neodvisni strokovnjaki.

Ustanovljena je bila 10. maja 1990 na pobudo italijanskega akademika Antonia La Pergole. Po padcu Berlinskega zidu je pomagala številnim nekdanjim socialističnim državam, da so sprejele demokratične ustave in zakonodajo ter se nato pridružile Svetu Evrope.

Danes pomaga svojim državam članicam pri oblikovanju ustavnih in zakonodajnih reform, ki so skladne z mednarodnimi standardi. Upoštevanje priporočil Beneške komisije olajša proces pridobivanja članstva v Evropski uniji.

Poslanstvo

Beneška komisija na prošnjo in v okviru vključujočega procesa posvetovanj z nacionalnimi organi, državnimi ustanovami, deležniki in civilno družbo opravi oceno ustavnih in zakonodajnih reform, zlasti na volilnem in pravosodnem področju, ter poda nezavezujoča priporočila o tem, kako te reforme izboljšati za zagotavljanje spoštovanja načel demokracije, človekovih pravic in pravne države ter oblikovati učinkovite in vzdržne sisteme vladanja.

Države članice

Beneško komisijo sestavlja 46 članic Sveta Evrope in 15 drugih članic iz Amerike, Afrike in Azije.

Zakaj Benetke?

Evropska komisija za demokracijo skozi pravo je svoje ime „Beneška komisija“ prevzela od znamenitega italijanskega lagunskega mesta, kjer je potekalo prvo srečanje in kjer se člani še vedno srečujejo štirikrat letno.

1990–2025 – Dosežki

Od svoje ustanovitve pred 35 leti pa do danes je Beneška komisija zaradi svoje neodvisnosti in nepristranskosti, strokovnosti in vključujočih delovnih metod pomembno prispevala k sprejemanju demokratičnih ustav in demokratičnemu delovanju ustanov. Komisija je zlasti prispevala k izboljšanju spoštovanja načel pravne države ter okrepitvi delitve oblasti in neodvisnosti sodstva v svojih državah članicah.

- ▶ **1000+**: število mnenj in poročil v zvezi z ustavnimi in zakonodajnimi reformami
- ▶ **50+**: število ustav, ki so bile pripravljene ali revidirane s pomočjo Komisije
- ▶ **200+**: število neodvisnih pravnih strokovnjakov, ki so sodelovali pri njenem delovanju

Zakaj je to bistvenega pomena za vse nas?

Pravna država zagotavlja:

Stabilno in mirno demokracijo.

Državljeni so svobodni in zaščiteni pred samovoljnim ravnanjem.

Pravičnejšo, bolj enakopravno družbo.

Ilustracije: Nadine Theuma

Vse pravice pridržane.
Nobenega dela te publikacije ni dovoljeno
prevajati, razmnoževati ali prenašati
brez predhodnega pisnega dovoljenja
Direktorata za komuniciranje
(F-67075 Strasbourg Cedex ali publishing@coe.int).

Slike © Svet Evrope

Objavil Svet Evrope
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Svet Evrope, januar 2026

Spletna stran Beneške komisije

<https://venice.coe.int>

V tej brošuri so predstavljena temeljna načela pravne države: zakonitost, pravna varnost, preprečevanje zlorabe pooblastil, enakost pred zakonom in dostop do sodišč. Ta načela so temelj demokracije in človekovih pravic, saj zagotavljajo odgovorno vladanje, osebne svoboščine in družbeno pravičnost. Spoznajte, kako Svet Evrope prek delovanja Beneške komisije podpira države pri spoštovanju teh standardov in zaščiti državljanov pred samovoljnim ravnanjem oblasti. Ne glede na to, ali ste oblikovalec politik, študent ali zaskrbljen državljan, vam ta priročnik pomaga razumeti, zakaj je pravna država pomembna in kako vsak dan varuje naše svoboščine.

SLV

www.coe.int

Svet Evrope je vodilna organizacija za varovanje človekovih pravic v Evropi. Sestavlja ga 46 držav članic, vključno z vsemi članicami Evropske unije. Vse države članice Sveta Evrope so podpisnice Evropske konvencije o človekovih pravicah – pogodbe, ki je namenjena varovanju človekovih pravic, demokracije in pravne države. Evropsko sodišče za človekove pravice nadzoruje izvajanje Konvencije v državah članicah.

